

Stanovisko vlády
k návrhu poslanců Jitky Chalánkové, Marka Bendy, Niny Novákové, Augustina Karla
Andrleho Sylora, Víta Kaňkovského a Martina Komárka na vydání zákona,
kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách,
a některé další zákony
(sněmovní tisk č. 371)

Vláda na své schůzi dne 7. ledna 2015 projednala a posoudila návrh zákona, kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, a některé další zákony, a vyslovila s ním **nesouhlas**, a to zejména z následujících důvodů:

1. Vláda je si vědoma toho, že manželství osob, jejichž biologická příbuznost je dána umělým oplodněním s pomocí zárodečných buněk anonymních dárců, je jev nežádoucí. Současně však konstatuje, že riziko příbuzenských sňatků zapříčiněných asistovanou reprodukcí je zcela minimální a zdaleka nedosahuje přirozeného rizika v populaci, kde je vysoké procento dětí narozeno mimo manželství nebo není jistý jejich skutečný biologický otec. Dárci pohlavních buněk jsou navíc pro nejčastější dědičná recesivní onemocnění testováni a zjistí-li se u nich možné riziko, nejsou do programu darování přijati. Rovněž spektrum chorob, které jsou tímto způsobem vyšetřovány, se průběžně rozšiřuje.
2. Navrhovaným novým § 10a zákona o specifických zdravotních službách není zohledněn fakt, že Česká republika je vázána směrnicemi Evropské unie, včetně směrnice 2004/23/ES, která je transponována do zákona č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách), ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášky č. 422/2008 Sb., o stanovení bližších požadavků pro zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka, ve znění pozdějších předpisů. Podle zákona o lidských tkáních a buňkách se přitom anonymizace údajů a informací uskutečňuje při současném zajištění sledovatelnosti původu buněk, neboť příslušné záznamy se uchovávají po dobu 30 let a všechny tkáně a buňky musí být identifikovatelné; podobné pravidlo stanoví i zákon o specifických zdravotních službách v § 10 odst. 2. Přitom platí, že poskytovatel, který provedl umělé oplodnění, je povinen na žádost neplodného páru nebo zletilé osoby narozené z asistované reprodukce sdělit informace o zdravotním stavu dárce.

3. Vláda dále upozorňuje, že aplikace navržené úpravy v praxi by znamenala, že anonymní dárce spermií a anonymní dárkyně vajíček by mohli darovat zárodečné buňky jen jednou.
4. Vláda současně konstatuje, že je v návrhu zákona pomýšleno pouze na některá práva dítěte. Nejsou však zohledněna práva rodičů dítěte, tj. neplodného páru, který podstoupil metody asistované reprodukce, ani práva dárců reprodukčních buněk na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, ke kterému by navíc mnohdy docházelo až přibližně 18 let po darování těchto buněk. Není stanovena ani povinnost rodičů sdělit dítěti, že bylo zrozeno na základě umělého oplodnění. K tomu vláda uvádí, že dosud nebyla zaznamenána žádná kritika České republiky v tomto směru, a to ani ze strany Výboru OSN pro práva dítěte, který plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte pravidelně hodnotí.
5. Vláda též upozorňuje, že úpravy neumožňující zjistit identitu anonymního dárce platí i v celé řadě jiných států (např. v Belgii, ve Francii, na Slovensku). Tzv. „open identity“ byla naopak zavedena např. ve Švédsku a Velké Británii a následně tam významně klesl počet dárců reprodukčních buněk a tamní neplodné páry často odjíždějí využívat léčbu do jiných států. Lze předpokládat, že i v České republice by to vyvolalo obdobnou nežádoucí reakci.
6. Vláda dále uvádí, že občanský zákoník stanoví naprosto jasná pravidla pro určení mateřství a otcovství, a to i pro případy umělého oplodnění. Matkou dítěte je vždy žena, která dítě porodila, a za otce dítěte se považuje vždy muž, který dal k umělému oplodnění ženy souhlas, a to bez ohledu na způsob umělého oplodnění. Tím je dostatečně ochráněno základní právo dítěte znát oba své rodiče a právo na péči rodičů podle čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Dárce zárodečné buňky nemůže být právně nikdy považován za rodiče dítěte. Navrhovaná úprava by v tomto směru naopak znamenala značné znejistění rodinných poměrů dítěte. K tomu vláda připomíná, že úřední evidence stanovená navrhovaným způsobem by zřejmě mohla být i v rozporu s Listinou základních lidských práv a svobod, neboť neplodnost je i podle Mezinárodní zdravotnické organizace (WHO) klasifikována jako nemoc a veškeré informace o léčbě mají charakter citlivých údajů podléhajících lékařskému tajemství.
7. Vláda též upozorňuje na možné finanční náklady, které by si přijetí předloženého návrhu zákona vyžádalo. Vzhledem k obsahu návrhu zákona je možné očekávat především

náklady na pořízení navrhovaných dodatků ke knihám narození, na úpravy informačních systémů apod. Možné jsou i vyšší náklady na straně poskytovatelů a neplodných párů.

8. Návrh zákona vykazuje též některé formální, legislativně technické či terminologické nedostatky. Například:

- navrhované doplnění § 3 a 6 zákona o specifických zdravotních službách by vyvolalo právní nejistotu, neboť návrh není komplexní; zejména při omezení počtu vytvořených embryí se nebere v potaz, že ne vždy je přenosem embrya do pohlavních orgánů ženy navozeno těhotenství, a že z jednoho odběru od jedné ženy se získá i více než 8 vajíček; navíc, jestliže je dárce anonymní, nelze pouze na základě navrhovaného ustanovení učinit závěr o jeho příbuzenství s příjemkyní nebo mužem z neplodného páru; nejsou řešeny ani postupy v rámci ochrany údajů o anonymním dárci;
- návrhem není zakotvena povinnost poskytovatele zdravotních služeb písemně informovat dárce před odběrem zárodečných buněk o jeho právu darovat tyto buňky pouze u jednoho poskytovatele, jejíž absence by mohla činit problémy;
- v návrhu zákona se zakládá právní fikce, že vlastní potomci rodičů, kteří podstoupili umělé oplodnění, nejsou jejich příbuznými, ačkoliv umělé oplodnění neplodného páru může být provedeno i za použití jejich vlastních gamet, tj. při zachování i genetické příbuznosti;
- v návrhu zákona není řešen případ, kdy je asistovaná reprodukce provedena v zahraničí, popř. kdy k narození došlo mimo území České republiky a kdy k zápisu (do zvláštní matrice) nedochází na základě písemného hlášení zdravotnického zařízení poskytovatele zdravotních služeb.